

Zábořské zvony

Zvuk zvonů provázel po staletí každodenní život ve městech i na venkově. Svolával věřící na bohoslužby, poutě a další církevní slavnosti, ohlašoval důležité události v životě farní obce (svatby, pohřby), určoval poledne a klekání, upozorňoval na nebezpečí blížících se vojsk, signalizoval živelní pohromy (požáry, povodně). Věřilo se v ochrannou moc zvonů proti blesku a krupobití (zvonilo se „proti mračnům“). Zvonům byla dávána jména světců, kteří měli být jejich nebeskými ochránci. Uvedení zvonu „do života“ bylo vždy významnou církevní slavností i společenskou událostí místa. Za první světové války se ovšem staly zvony předmětem zájmu státních úřadů. Materiál, z něž byly vyhotoveny, se totiž hodil pro výrobu zbraní, zvláště v době, kdy byly běžné zdroje již vyčerpány. Zvony tak byly kostelům rekvírovány pro potřeby válečného průmyslu. Ze sbírek mezi farníky, s podporou dobrodinců, často i z řad amerických krajanů, byly po válce na mnoha místech opatřeny nové, aby je však za druhé světové války potkal stejný osud. Jen díky orgánům památkové péče byly alespoň ty nejstarší (do roku 1600) z rekvizice vyjmuty, pokud byl na nich letopočet, podle něž se dalo stáří určit. Jak popisují dobové prameny, bylo snímání a odvážení zvonů smutnou událostí. Vždyť vesměs stále žili ti, kteří na jejich pořízení přispěli a často i ti, kteří zažili rekvizici za první světové války. V řadě farností si alespoň nechali zvuk zvonů nahrát na gramofonové desky, jako například v Kasejovicích nebo v Blatné. Zkrátka osudy zvonů v mnohém připomínají osudy lidí v pohnutých dobách. Snad právě proto bývaly lidem vždy tolik blízké.

Zvony nebyly jen technická zařízení, nýbrž i zajímavá výtvarná díla. Zdobily je obrazy světců, erby pořizovatelů a nápisy přibližující okolnosti vzniku. Není divu, že se pro studium zvonů etablovala samostatná odborná disciplína. Nazývá se kampanologie (z lat. campana = zvon).

Mistři, kteří znali složitou technologii výroby zvonů, si tuto předávali z generace na generaci. Mezi takovými zvonařskými rody vynikali v českých zemích kupříkladu Pricqueyové, původem z Lotrinska, kteří provozovali zvonařskou dílnu v Klatovech, Dietrichové (Dytrychové) na Novém Městě pražském (dnes v Brodce u Přerova), Pernerové v Plzni a Českých Budějovicích či Manouškové. Z jednotlivců si zaslouží zmínku především proslulý pražský renesanční zvonař Briekví, který byl za své zásluhy v oboru dokonce roku 1571 povýšen do vladyckého stavu s přídomkem „z Cimperka“, či Tomáš Jaroš, který roku 1549 odlil slavný zvon Zikmund pro svatovítskou katedrálu.

Na současné, 25 m vysoké zděné zvonici zábořského kostela, kterou postavil roku 1755 zednický mistr Mikuláš Mašek ze Lnář, visely před první světovou válkou tři zvony. **Nejstarší a zároveň největší, zvaný „Sv. Petr“**, který díky svému stáří unikl rekvizici, vyrobil roku 1586 klatovský zvonař Martin Jindra. Horní část (čepec) zvonu zdobí pás s figurálními motivy, které Josef Siblík interpretoval jako skutky křesťanského milosrdenství (vysvobozovat vězně, napájet žíznivé, pochovávat mrtvé, oblékat nahé). Pod ním je ornamentální vlys. Na přední straně pláště je kapitálou proveden osmiřádkový nápis následujícího znění:

VROZENY PAN BAVSLAW ZABORSKY Z BR / LOHA A NA ZABORZii: A PAN IAN STARSSY / HORCZiCE S PROSTEHO A NA BRATRONiCYCH: / DALY SAV TENTO ZWON SLYTi A VDiELATii / K ZADVSSI A KOSTELV K SWATEMV PETRV / NAKLADEM TY WSSY OBCE A OSADY PRZINA / LEZiEGYCI: ODE MNE SLYT GEST MARTINA / GYNDRY MiESSTiENiNA MiESTA KLATOW: 1586

(Přepis do současného pravopisu: *Urozený pan Bohuslav Záborský z Brloha a na Záboří a pan Jan starší Horčice z Prostého a na Bratronicích dali jsou tento zvon slíti a udělati k záduší a kostelu k svatému Petru nákladem tý vší obce a osady přínaležející. Ode mne slit jest Martina Jindry, měštěnina města Klatov, 1586.*)

Na protější straně se nachází nápis provedený rovněž kapitálou:

WE GMENO PANiE SAV WSSECKY WiECY VCZiNiENY / BAVSLAW ZABORSKY Z BRLOHA A NA ZABORZii: / 1586

(Přepis do současného pravopisu: *Ve jméno Páně jsou všechny věci učiněny. Bohuslav Záborský z Brloha a na Záboří, 1586.*)

Pod nápisem je při lemu nezřetelný reliéf a na lemu signatura:

A | L
+
G | L

Objednavatel zvonu, Bohuslav (Bohuš) Záborský z Brloha, byl posledním příslušníkem svého rodu na Záboří, které získali jeho předkové již před polovinou 15. století. Erbem rodu byl medvěd na řetězu. Bohuslav Záborský je písemnými prameny připomínán do roku 1594. Poté jej na Záboří vystřídal Jan starší Horčice z Prostého na Bratronicích, spolupořizovatel nejstaršího dochovaného zábořského zvonu. O něm bude ještě řeč. Přispěl proto, že Bratronice náležely do zábořské farnosti. Z nápisu na zvonu rovněž vyplývá, že na jeho pořízení se složili rovněž obyvatelé Záboří a celé farní osady.

Pokud jde o výrobce zvonu, Martina Jindru, zvaného alternativně i Martin Jindrů či Jindrovic, víme, že zhotovil ještě zvony pro kostely v Běšinech (1579), Plánici (1580), rodných Klatovech (1582), Loučimi (1596), Petrovicích u Sušice (1607) a Lubech (1609).

Druhý zábořský zvon – „Sv. Pavel“ – pocházel z roku 1612 a roku 1751 byl přelit. Za první světové války se ovšem stal obětí rekvizice. Nenávratně tak zmizela cenná památka renesančního zvonařství. Popis tedy uvádím podle Josefa Siblika a Jana Pavla Hilleho. Zvon zdobily figurální a heraldické motivy. Na jedné straně byl v kartuši reliéf s vyobrazením sv. Petra a Pavla vloženým do desetiřádkového nápisu provedeného kapitálou, který zněl:

**LETHA PANIE 1612 JA JAN / NEYSTARSSY HORCZICZE Z PROS: / : TEHO
NA BRATRONICICH A POLI DAL SEM / NA SWUG WLASTNI NAKLAD TENTO
/ ZWON SLITI KE CZTI A CHWALE PANV / BOHV WSSEMO – HAVCZIMV
K KOS / TELV MEMV ZA – BORŽSKEMV GE / NZ GEST ZALO – ZENI S: /
PETRA A PAWLA / APOSTOLVW BOZICH NA PAMATKV SWOV**

(Přepis do současného pravopisu: *Léta Páně 1612 já, Jan nejstarší Horčice z Prostého na Bratronicích a Poli, dal jsem na svůj vlastní náklad tento zvon slíti ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoucímu k kostelu mému zábořskému, jenž jest založení svatých Petra a Pavla, apoštolův Božích, na památku svou.)*

Na protější straně pláště byl podobně proveden reliéf sv. Jana a Pavla s dvanáctiřádkovým nápisem v kapitále popisujícím okolnosti přelití zvonu v roce 1751. Zněl:

**TENTO ZWON GEST PRZE: / LITY ROKV 1751 Z NACLADEM / FİLIALNIHO
CHRAMV PANIE BEZDIECOWS: / KEHO K WIECZY CZTI A CHWALE BOHA
WSSE: / MOHAVCZIOH BOLESTNE MATKI BOZI / S: S: APOSTO – LVW
PE: A PA: / TITVLARNICH – TOHOTO CHRA / MV PANIE FARNI – HO
PATRONVW / TEZ S: S: MVC – ZEDLNiKVW / BOZICH – JANA A PAWLA /
PATRONVW PROTI BOVRCZE / OD JANA DIETRICH A ZWONARZE
KRALOWSKEHO NOWEHO MIESTA PRASKEHO**

(Přepis do současného pravopisu: *Tento zvon jest přelitý roku 1751 s nákladem filiálního chrámu Páně bezděkovského k větší cti a chvále Boha všemohoucího, bolestné Matky Boží, svatých apoštolů Petra a Pavla, titulárních tohoto chrámu Páně farního patronův, též svatých mučedlníkův Božích Jana a Pavla, patronův proti bouřce, od Jana Dietricha, zvonáře královského Nového Města pražského.)*

Dále byl na plášti zvonu reliéf Panny Marie Bolestné (s mrtvým Ježíšovým tělem na klíně) a na protější straně erb Horčiců z Prostého (dvě uťaté medvědí tlapy ve štítu i v klenotu) a nad ním písmena **J. N. H. Z. P. K. H. Z. K.**, to jest **Jan nejstarší Horčice z Prostého, Kateřina Horčicová z Kokořova.**

Požizovatel zvonu, Jan, nyní již nejstarší, Horčice z Prostého (cca 1553–1616), byl majitelem Záboří a patronem zdejšího kostela po Bohuslavovi Záborském z Brloha. Byl velice dobrým hospodářem. Kromě Záboří, Bratronic a Pole mu patřil díl Kadova, Bezděkov, Nezdřev a též Spálené Poříčí na Plzeňsku. Na sklonku života získal ještě městečko Mirovice. Vícekrát zastával úřad hejtmána Prácheňského kraje, v jednom období rovněž kraje Plzeňského. Jeho hlavním sídlem byly Bratronice, kde nechal kolem roku 1603 postavit renesanční zámek (panský dům) s poplužním dvorem. Další zámek dal zbudovat v Poli; při

rekonstrukci objektu v posledních letech byl na fasádě objeven letopočet 1613 upřesňující chronologii výstavby.

Ženat byl od roku 1577 s Kateřinou z Kokořova. S ní měl dceru Salomenu († 1630), provdanou za Adama staršího Vratislava z Mitrovic, které již před rokem 1603 postoupil Spálené Poříčí a poslední vůlí ze 17. června 1613 jí jakožto jediné dědičce odkázal všechn ostatní majetek, mimo jiné tvrz Záboří s poplužním dvorem, ovčínem, mlýnem Kuší a vsí s patronátem nad místním kostelem. Tomu věnoval značnou pozornost. Nechal jej renesančně upravit, pořídil do něj nové vybavení a zřídil zde hrobku pro svůj rod. Pořízení nového zvonu tak zapadalo do jeho koncepce budování rodové paměti s využitím posvátného prostoru kostela, v němž našel posléze místo posledního odpočinku a kde byl na památku zavěšen pohřební štít s jeho rodovým erbem, do dnešních časů však bohužel nedochovaný. Vyznáním byl Jan Horčice utrakvista a lze předpokládat, že měl v Záboří kněze podobojí.

Z dalších dějin popisovaného zvonu je zajímavé, že jeho přelití bylo hrazeno ze zádušní pokladny filiálního kostela sv. Ondřeje v Bezděkově. Proč? Bezděkovská fara totiž pozbyla po Bílé hoře pro nízkou výnosnost i celkový nedostatek kněží v zemi svého stálého duchovního a byla personálně spojena s farou v nedalekém Kadově. Tamějšímu farnímu kostelu se tak stal ten bezděkovský podřízeným – filiálním. Roku 1682 ovšem přestala být obsazována i kadovská fara a došlo k jejímu spojení se zábořskou. To trvalo až do roku 1756, kdy byla v Kadově samostatná duchovní správa obnovena. O pět let dříve, v době přelití zvonu, ovšem náležel Bezděkov ještě do kompetence zábořského faráře, který měl tudíž právo využít prostředky z tamější kostelní pokladny.

Třetí, nejmenší zábořský zvon, byl zván „Poledník“. Není známo, kdo a kdy jej zhotovil, jen to, že byl dvakrát přelit, poprvé roku 1862 a pak roku 1894 nákladem tehdejšího faráře Josefa Růta. I on byl za první světové války zrekvírován, popis je tudíž převzat od Josefa Siblika a Jana Pavla Hilleho. Výzdoba zvonu byla prostá – na plášti reliéf sv. Josefa, křestního patrona faráře Růta, a na protější straně nápis:

Znovu přelit léta Páně 1894 nákladem faráře Josefa Růta.

P. Josef Růt, rodák z Hvožd'an, byl zábořským farářem v letech 1890–1897. Poté působil do roku 1910 jako děkan v Kasejovicích. Zemřel tamtéž na odpočinku dne 13. července 1915.

Dnes visí na zvonici dva zvony – nejstarší „Sv. Petr“ z roku 1586 a druhý, který byl pořízen roku 1978 u příležitosti 750. výročí od první písemné zmínky o Záboří na náklad farní osady. Zhotovila jej zvonařská dílna Rudolfa a Petra Rudolfa Manoušků v Praze – Zbraslavi. Slavnostně požehnan byl dne 15. července 1979. Zvon zdobí jednoduchý pás s geometrickým ornamentem kolem čepce a nápisem **SVATÝ PAVLE – ORODUJ ZA NÁS**. Obojí je přerušeno reliéfem sv. Pavla držícího v pravé ruce meč obrácený špičkou dolů, v levici knihu. Na protější straně pláště je nápis **K 750. VÝROČÍ OBCE ZÁBOŘÍ / VĚNUJÍ FARNÍCI L. P. 1978**, dole pak značka výrobce zvonu (zvon, klíč, růže) doprovázená nápisem **ULILI MANOUŠKOVI – PRAHA-ZBRASLAV**. Všechny nápisy jsou provedeny kapitálou. Zvon nese jméno „Sv. Pavel“ a společně s druhým zvonem symbolizuje dvojici apoštolů, patronů farního kostela.

Pozn. k přepisu textů na zvonech: lomítko označuje konec řádku a pokračování nápisu na řádku následujícím. Pomlčka vyznačuje místo, kde je nápis přerušen obrazem nebo ornamentem.

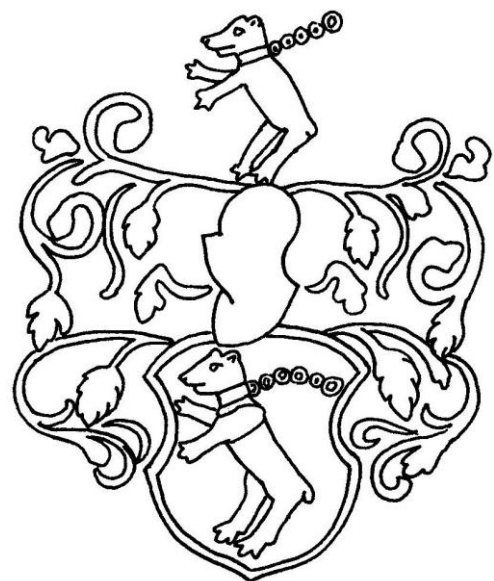
Vladimír Červenka

*Zábořské zvony – vlevo sv. Petr, vpravo sv. Pavel
(foto J. Řihová)*

*Jan nejstarší Horčice z Prostého (cca 1553–1616)
(fiktivní podobizna v Diadochu
Bartoloměje Paprockého z roku 1602)*

*Erb Záborských z Brloha
podle pečeti Jana Záborského († 1622)
(kresba autor příspěvku)*

***Erby Jan nejstaršího Horčice z Prostého a jeho manželky Kateřiny z Kokořova
na průčelí zámku v Bratronicích
(fotoarchiv SOB)***

***P. Josef Růt (1850–1915), bývalý zábořský farář, jako děkan v Kasejovicích
(fotoarchiv autora příspěvku)***